

Γεωγραφίες της Καθημερινής Ζωής

ΜΕΡΟΣ Β

Θεανώ Σ. Τερκενλή

*Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη
81100 Λέσβος, t.terkenli@aegean.gr*

4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ HUMAN AGENCY: Το ενεργό υποκείμενο και οι κοινωνικές δομές

- Ανάπτυξη ουμανιστικών προσεγγίσεων αρχικά γύρω από την έννοια αυτή
- Τελευταίες 3 δεκαετίες= περισσότερο οροθετημένη θεώρηση του human agency (συγκροτημένες και διεξοδικές μεθοδολογίες), μέσω 2 κυρίως επιστημονικών ρευμάτων:
 - α) σύνδεση με ανθρωπιστικές επιστήμες (ιστορική γεωγραφία)
 - β) σύνδεση με κοινωνικές επιστήμες (κοινωνική γεωγραφία)
- Τέλος δεκαετίας 1980: σύμπτυξη των 2 αυτών ρευμάτων
 - πολλαπλώς ανταγωνιζόμενες τοπικές γνώσεις (local knowledges)
 - μετα=ουμανιστική γεωγραφία (Πολιτισμική Στροφή~ ιστορικός υλισμός)
- Προβληματικότητα της έννοιας του human agency=το αυτόνομο, ουδέτερο,² κυρίαρχο ανθρώπινο υποκείμενο≡ μια κατασκευή του ουμανισμού

4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ HUMAN AGENCY: Το ενεργό υποκείμενο και οι κοινωνικές δομές

- Ο όρος human agency υποδηλώνει τις δυνατότητες του ανθρώπινου όντος και ανθρώπινου project.
- Κέντρο αναφοράς στην ουμανιστική γεωγραφία, αλλά και παράγοντας πολλαπλών αντιδράσεων και αντιπαραθέσεων:
 - A. Σχέση μεταξύ παραγόντων και ανθρώπινων παραγόντων (Cutler et al, 1977).
 - B. Σχέση μεταξύ προθέσεων και πράξεων (Anthony Giddens: σκέψη και πράξη, Gunnar Olsson: ο άνθρωπος ως παράγων)
 - Γ. Σχέση μεταξύ ανθρώπινου παράγοντα και κοινωνικών δομών (human agency and social structure).

4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ HUMAN AGENCY: Το ενεργό υποκείμενο και οι κοινωνικές δομές

- Περιοχή αυτοκαθορισμού (human agency → area of self-determination), τα τελευταία 150-200 χρόνια

STRUCTURATION THEORY (Anthony Giddens)=συσχετισμός ανθρώπου και κοινωνίας

Social structure

(ΔΟΜΕΣ--κανόνες, θεσμοί, πόροι)

(περιοριστικές αναγκαιότητες)

Human agency

(Ανθρώπινος παράγων)

(Ελεύθεση βούληση)

- Derek Gregory, Nigel Thrift, Allan Pred + σύνδεση με Time Geography

- ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΩΝ ΘΕΣΕΩΝ/
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ=ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΛΟΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ HUMAN AGENCY

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

- Yi-Fu Tuan (1977)—Space and Place (φαινομενολογία)
Topophilia (1974): οι ενεργοί δεσμοί του ανθρώπου με το υλικό του περιβάλλον
- Οι έννοιες του χώρου (space) και του τόπου (place) απαιτούν η μια την άλλη για τον ορισμό τους
ΧΩΡΟΣ=ελευθερία, κίνηση
ΤΟΠΟΣ=ασφάλεια, στάση
- Τόπος=κέντρο συναισθανόμενης αξίας
Εμπειρίες της ζωής, μοναδικότητα τόπων
Αίσθηση του τόπου (sense of place ~ πληθώρα παραγόντων (David Lowenthal)

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

Χαρακτηριστικά τόπων:

- 1. ουσία/ ολότητα τόπων
- 2. ανθρωποκεντρισμός
- 3. η διάσταση της κλίμακας
- 4. ανθρώπινος κύκλος ζωής και νόημα/ σημασία τόπων
- 5. αίσθηση και αντίληψη του χρόνου
- 6. αλληλένδεση κοινωνικών και χωρικών σχέσεων

ΝΟΗΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ

- Αθροιστικοί
- Ατομικοί

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΠΟΥ (John Agnew)

- a) LOCALE – περιβάλλοντα κοινωνικών σχέσεων
 - b) LOCATION – ο γεωγραφικός χώρος που συγκροτείται μέσα από τις κοινωνικο-οικονομικές σχέσεις ενός κοινωνικού συνόλου
 - c) STRUCTURE OF FEELING – η αίσθηση τόπου
-
- Φαινομενολογική προσέγγιση (1970's) Relph, Tuan, Sopher, Meinig, Buttimer
 - Εκτός ουμανισμού (1980's → 1990's)
 - Massey, Pred, Giddens, Agnew, Johnston, Entrikin (the betweenness of place)

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

- Α' Εγγενής χαρακτήρας ενός τόπου
- Β' Οι ανθρώπινοι δεσμοί με αυτόν
 - Α':
 - αξιομνημόνευτοι, μοναδικοί
 - Imageability (απεικονιστικότητα)
 - Συσχετισμοί με ιστορικά γεγονότα
 - Β':
 - Στενοί σύνδεσμοι ανθρώπων – τόπων
 - (βίωμα, μνήμη, πρόθεση, συμβολισμοί)
 - Ενσάρκωση νοημάτων στο τοπίο

Αντικειμενικές + υποκειμενικές διαστάσεις τόπων →
ενδιαμεσότητα τόπων – ENTRIKIN

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

Edward Relph: 'Place and Placelessness'

Kevin Lynch: χωρικός σχεδιασμός, 'The Image of the City'

Ουμανιστικές προσεγγίσεις

- Χρήση του τοπίου (ως αποθήκη νοήματος)
- Λογοτεχνία (Tuan), τέχνες (Pocock)

Συναισθηματικοί δεσμοί Ανθρώπων – Τόπων

- James Duncan ~ home (1981)
- Robert Sack (1980) Conceptions of Space in Social Thought

Σχέση υποκειμενικού-αντικειμενικού
(εξεζητημένοι, κατατεμαχισμένοι τύποι)

Διάσταση χώρου-ουσίας
(απλοί, συνεπτυγμένοι τύποι)

Robert Sack: *Conceptions of Space in Social Thought: A Geographical Perspective*

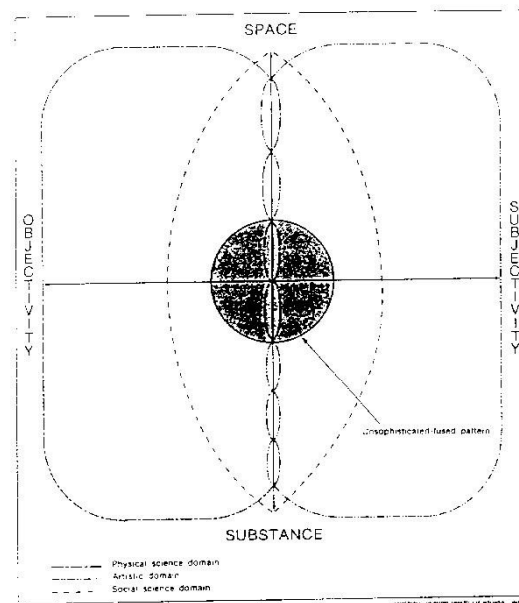

FIGURE 1.2 Conceptual surface: sophisticated-fragmented pattern

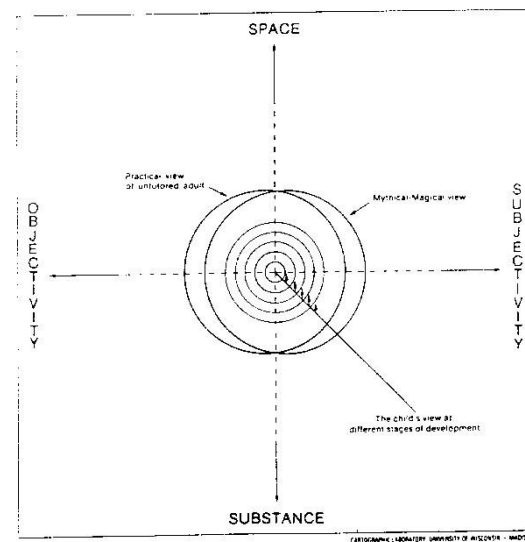

FIGURE 1.3 Conceptual surface: unsophisticated-fused pattern

5. Οι διαστάσεις του χώρου και του τόπου στην Γεωγραφία της Καθημερινότητας και η αίσθηση του τόπου (sense of place)

Territoriality (εδαφικότητα)

- Ardrey (1969), «The Territorial Imperative»: Επιλογή ή φυσική επιταγή;
- Sack (1983): κοινωνική χρήση της εδαφικής επικράτειας ως στρατηγική με σκοπό την επιρροή ή τον έλεγχο
 - Δέκα τάσεις στη διεκδίκηση ελέγχου
 - Προϊόν κοινωνικής και προσωπικής επιλογής

Ορισμός: η στρατηγική μέσω της οποίας υποκείμενα και ομάδες ασκούν έλεγχο σε τμήμα του χώρου

- Πολιτισμικές κατασκευές (τα σχήματα εδαφικότητας) που μεταβάλλονται στο χώρο, χρόνο και στα κοινωνικά τους συμφραζόμενα
- Πρακτική χρήση του όρου:
 - Δημόσια αποδεκτή κατηγοριοποίηση του χώρου
 - Επικοινωνία της αίσθησης του τόπου
 - Άσκηση ελέγχου επάνω στο χώρο

TENDENCIES																				
Multiplication of territories, 10																				
Conceptually empty space, 9																				
Mold, 8																				
Neutral space-clearing, 7																				
Impersonal relations, 6																				
Displacement, 5																				
Reification symbol, 4																				
Enforcement of access, 3																				
Communication, 2																				
Classification, 1																				
																				x Tendency is important
																				(X) Tendency is extremely important
COMBINATIONS																				
		x		x				x	x	x		a. Hierarchy and bureaucracy								
		x		x				(X)	x	x		i. Divide and conquer								
		x		x				x	x	x		n. Secession								
		x		x				x		x		c. Territorial definition of social relations								
		x						x		x		g. Mismatch and spillover								
		x						x		x		k. Obfuscation by assigning wrong scale territory								
x				x	(X)							h. Territoriality, an end, not a means								
x				x	(X)							i. Social conflict obscured by territorial conflict-horizontal displ								
			x					x				b. Long and short range planning and stages								
			x					x				m. Obfuscation by stages. Clear at nat. level, unclear at local								
								x				d. Efficient supervision-span of control								
								x				f. Inequalities								
						x	x					f. Magic-representation becomes powerful in itself								
x	x	x	x	x				x		x		e. Conceptual separation and recombination of space and substance								

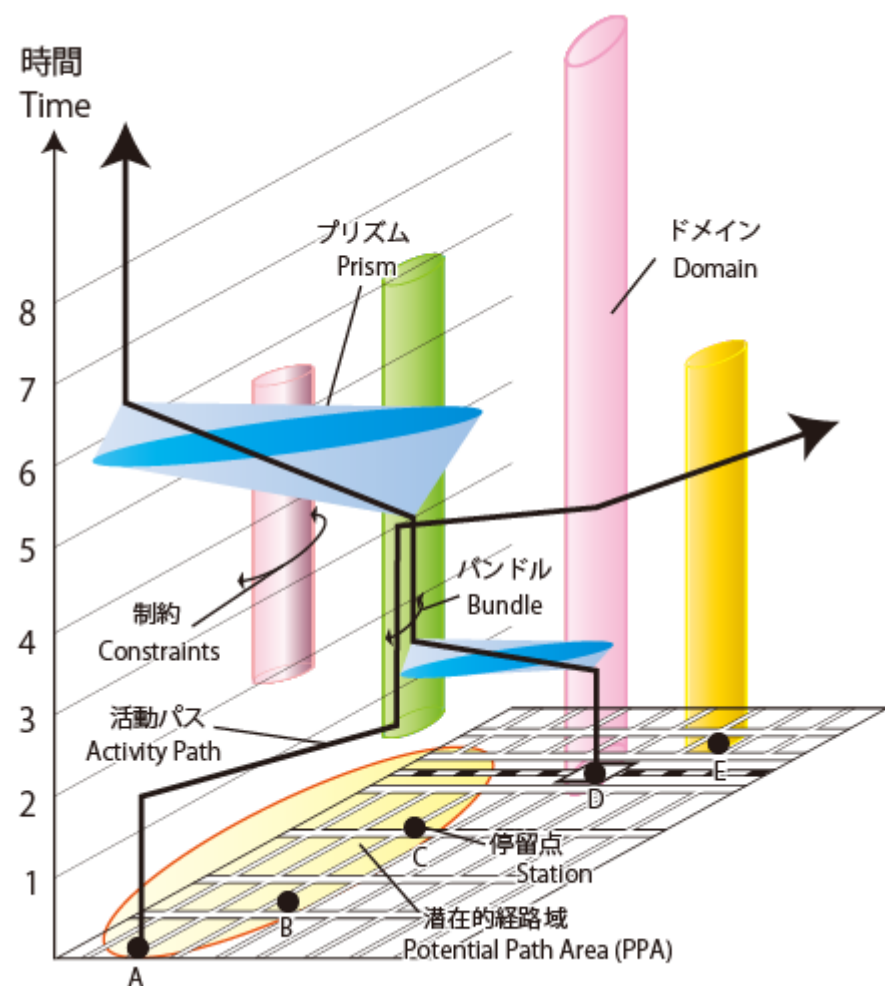
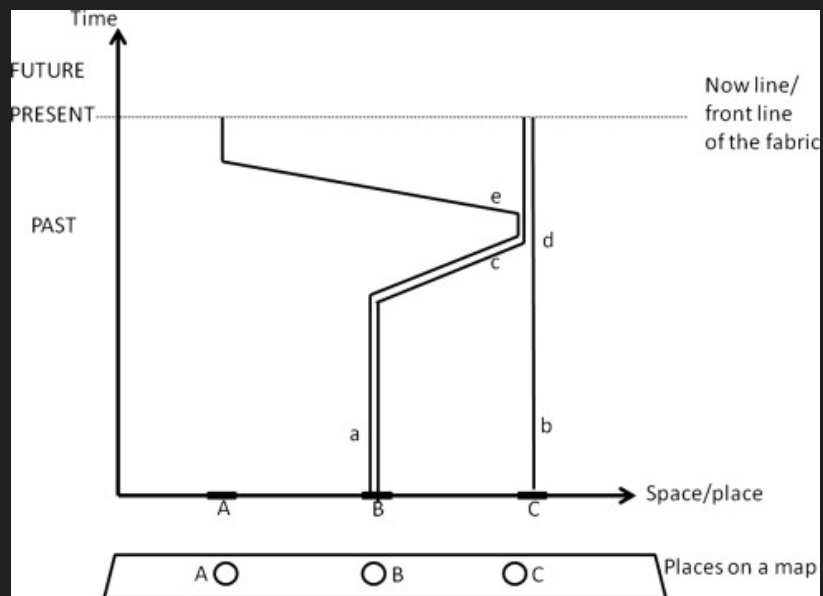
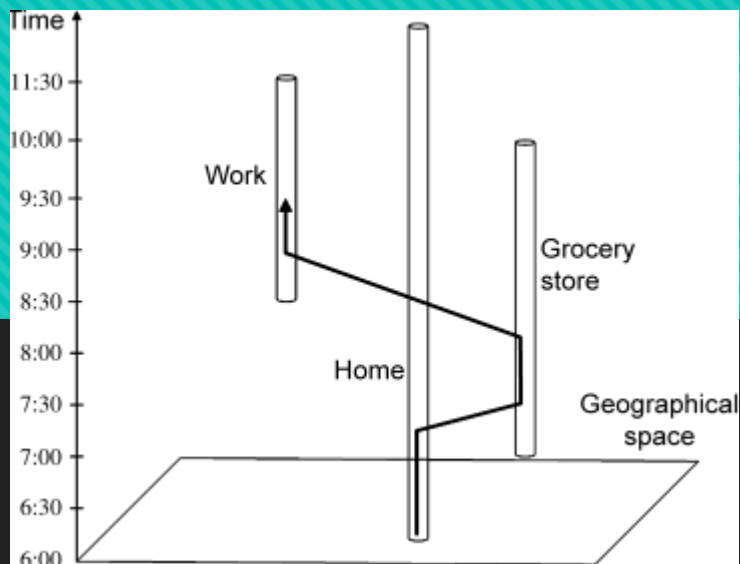
6. Χρονογεωγραφία (Time Geography) και Μηχηβιοριστικές Μεθοδολογίες στην Γεωγραφία

- Εμφάνιση της θεωρίας της χρονογεωγραφίας: δεκαετία 1960, Tørsten Hågerstrand, The Lund School
- Contextual Geography (Γεωγραφία των Συμφραζομένων/Συνάφειας): τοποθέτηση γεωγραφικών μελετών στο εσωτερικό κοινωνικο-οικονομικών συστημάτων εν λειτουργία.
- Μηχηβιοριστική προσέγγιση των φαινομένων στον χωρο-χρόνο, που προέρχεται από ουμανιστικούς προβληματισμούς
- Συνδέει σε ένα θεωρητικό σχήμα τις έννοιες:
 - χώρος—χρόνος
 - άτομο—κοινωνία
 - οικολογία—τόπος
 - ουμανισμός--δομολειτουργισμός

6. Χρονογεωγραφία (Time Geography) και Μηχανεβιοριστικές Μεθοδολογίες στην Γεωγραφία

- Απαρχές της στην πληθυσμιακή αρχαιολογία, Tørsten Hågerstrand, κοινότητα Asby, Σουηδία, 1960 (spatial diffusion, θεωρία της διάχυσης)
- Δημογραφικά διαγράμματα Lexis-Becker
- Αναπαράσταση προσωπικών και συλλογικών εμπειριών της καθημερινής ζωής ως μονοπάτια (paths) στον χωρο-χρόνο, σε διάφορες χωρο-χρονικές κλίμακες, διαπλεκόμενα σε τροχιές (trajectories) με τα υλικο-φυσικά τους περιβάλλοντα (σταθμούς: stations ή πεδία: domains). Συνάντηση των τροχιών των μονοπατιών στον χωροχρόνο σε συλλογικές δέσμες δραστηριοτήτων (activity bundles).
- Όλα τα παραπάνω υπόκεινται σε περιορισμούς, κανόνες και όρια δράσης (constraints)

6. Χρονογεωγραφία (Time Geography)

6. Χρονογεωγραφία (Time Geography) και Μηχανεβιοριστικές Μεθοδολογίες στην Γεωγραφία

- Βασικό πλαίσιο/ μοντέλο: στηρίζεται σε 4 κύριες προτάσεις:
 1. Ο χώρος και ο χρόνος είναι πόροι που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για την διεκπεραίωση των σχεδίων του (projects)
 2. Η πραγματοποίηση κάθε σχεδίου υπόκειται σε 3 τουλάχιστον κατηγορίες περιορισμών:
 - α) περιορισμοί δυνατοτήτων (capability constraints)
 - β) περιορισμοί σύζευξης (coupling constraints)
 - γ) περιορισμοί άσκησης εξουσίας/ αρχηγίας (authority or coupling constraints)
 3. Οι περιορισμοί αυτοί είναι μάλλον αλληλεπιδραστικοί, παρά αθροιστικοί και
 4. Το κεντρικό πρόβλημα της ανάλυσης του σχήματος αυτού: ο ανταγωνισμός μεταξύ σχεδίων (projects) για ελεύθερα μονοπάτια και ανοικτούς χωροχρόνους

6. Χρονογεωγραφία (Time Geography) και Μηχεβιοριστικές Μεθοδολογίες στην Γεωγραφία

- Χρονογεωγραφία: περιλαμβάνει κάθε είδους συσχετισμό μεταξύ ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, τονίζει την συνεκτικότητα / συνέχεια ακολουθιών γεγονότων, επισημαίνει την συγχρονικότητα και συγχωρικότητα των γεγονότων.
- Έχει δεχθεί κριτική από όλες τις πλευρές: 1) ως προς την μεθοδολογική της ισχύ, 2) ως προς την ενασχόλησή της με το human agency, 3) ως προς την απλότητα και ομοιότητά της με τον λογικό θετικισμό, 4) ως προς την δομολειτουργική της έμφαση, 5) ως προς τον φαινομενικό υποβιβασμό του ρόλου των κοινωνικών ομάδων, και 6) ως προς τα μέχρι στιγμής επιτεύγματά της, σε σχέση με τις φιλοδοξίες/δυνατότητές της
- Εμπειρικές εφαρμογές/ παραδείγματα:
 - A) Κοινωνικοί χωροχρόνοι και ταυτότητες γυναικών/μητέρων (Dyck)
 - B) Παραγωγή και κατανάλωση οικογενειακού χωροχρόνου, ΗΠΑ, 19^{ος} αιώνας (Pred)
 - Γ) Χωροχρονικές αλλαγές αγροτικών κοινοτήτων Σουηδίας μετά την περίφραξή τους, 1750-1850 (Pred)